

Speciální pedagogika pro děti se zrakovým postižením

Mgr. Terezie Hradilková

Program

- možnosti výchovy a vzdělávání dětí se zrakovým postižením
- specifické metody výchovy a vzdělávání;
- dítě se zrakovým postižením v předškolním vzdělávání
- možnosti a předpoklady inkluzivního vzdělávání v základním a středním školství
- specifika hry u dítěte se zrakovým postižením

Postižení zraku podle příčiny

- „orgánové“, tzn., že potíže se váží na nějaký nedostatek orgánu oka nebo okohybných svalů (čočky – dalekozrakost, krátkozrakost nebo šedý zákal; sítnice – retinopatie; svalů – šilhání, a další),
- „centrální“, tzn., že potíže se váží na potíž v očním nervu nebo v centrech vidění v mozku. Centrální postižení zraku je často spojeno s dětskou mozkovou obrnou (dále DMO), bývá následkem úrazů a operací mozku nebo onemocnění mozku.

Projevuje se porušením vizuální paměti, rozeznávání tvarů, barev, kolísáním zrakové pozornosti, rychlosti zpracování zrakových vjemů, dítě často nevypadá na první pohled jako nevidící...

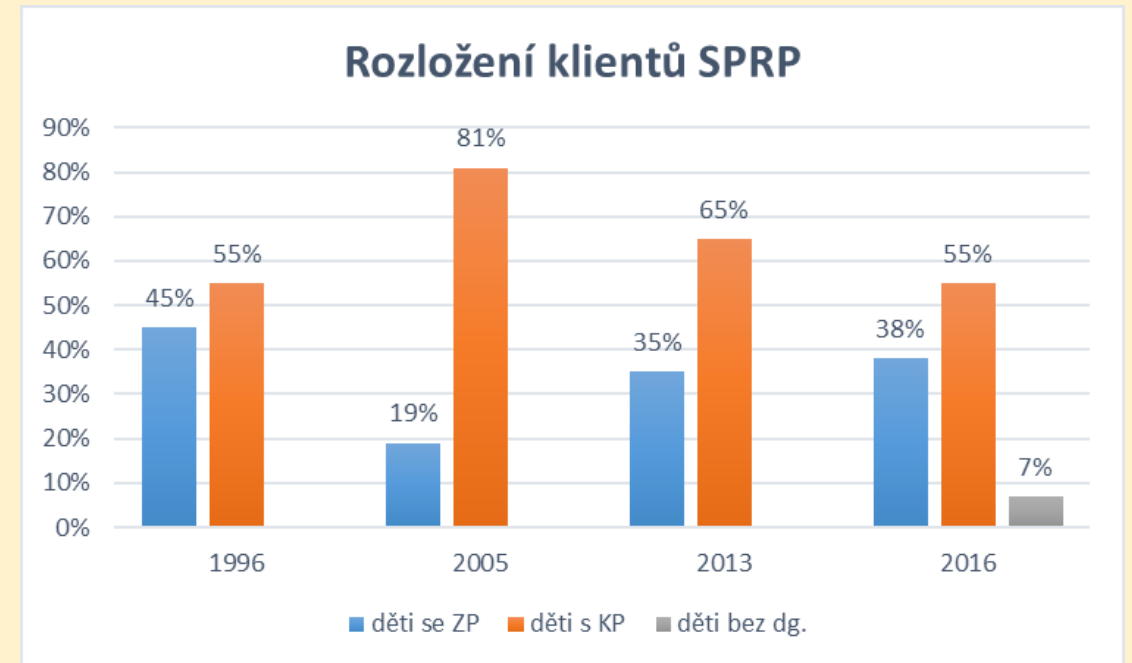
Postižení zraku podle stupně/důsledků:

- **nevidomost** – zcela, pokud opravdu nevede oční nerv žádné zrakové signály
- nebo **praktická nevidomost**, pokud signály z očí do mozku nejsou dostatečné pro praktické využití.
- **slabozrakost** – pokud dítě „něco“ vidí – od světlocitu až k silné krátkozrakosti či dalekozrakosti a může využít signály a počitky z oka k orientaci nebo zkoumání okolí.

Podle klasifikace Světové zdravotnické organizace se dělí ještě na několik stupňů slabozrakosti.

Kombinované postižení

- Kombinované, vícečetné postižení = postižení zraku a další zdravotní postižení (mentální, tělesné, sluchové, PAS, DMO, DS, VVV, ...)
- Samostatně se někdy uvádí „duální postižení“ – postižení zraku a sluchu, dříve „hluchoslepota“

Dítě s postižením (a rodina) zraku v předškolním věku

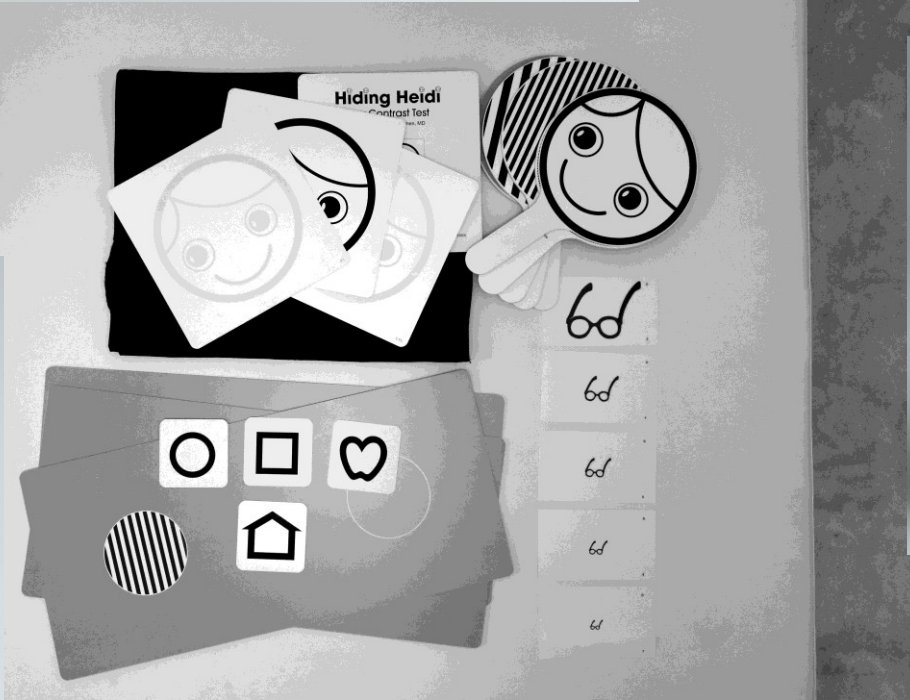
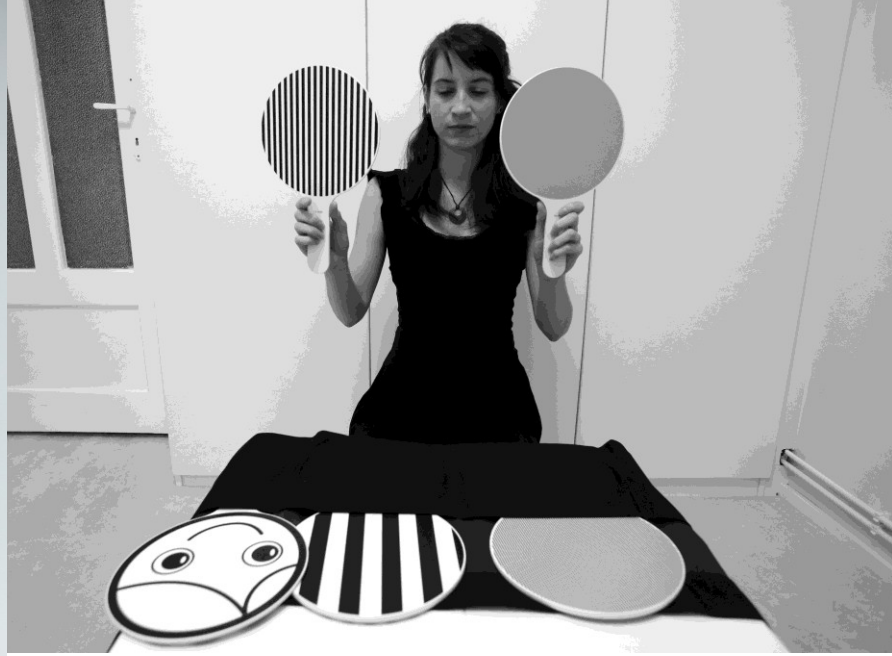
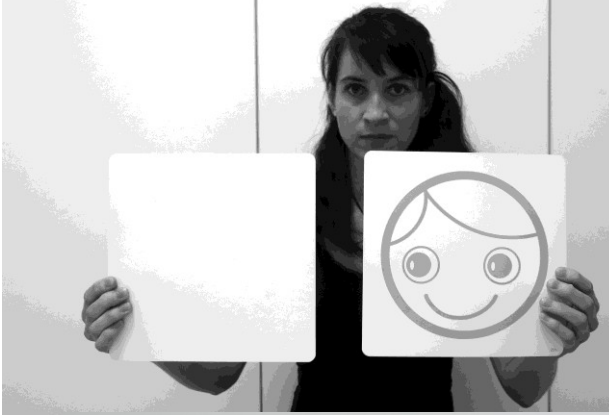

Slabozraké dítě

- potřebuje dostatek zjednodušených, výrazných zrakových vjemů, které jsou dostatečně silné, aby překonaly vliv zrakové vady a dodaly do mozku dítěte signály z jeho okolí.
- Vývoj zraku je v prvních třech letech života zásadní pro zrakové vnímání dítěte v dalších životních obdobích. Novorozenec nevidí stejně jako dospělý člověk, vidění člověka se vyvíjí v procesu učení a interakce s okolím, zrak se rozvíjí na základě přijímaných zrakových podnětů. Pokud má díky oční vadě dítě zrakové vjemy a vnímání omezeno, je žádoucí zahájit **včasnou rehabilitaci zraku** (zrakovou stimulaci, zrakový trénink, brýlová korekce, okluzní terapie), aby se mohlo zrakové vjemy zpracovávat a vyvíjet se ve všech oblastech, na které má zrak vliv (rovnováha, pohyb, motivace, rozeznávání osob a socializace...).

Diagnostika zraku, vidění

- Lékařské vyšetření zraku = stanovení diagnózy, lékař oftalmolog
- Funkční vyšetření zraku = posouzení zrakového vnímání a aktuální zhodnocení míry zrakových funkcí a schopností každého dítěte. To znamená zjistit, jak dítě zrak skutečně využívá v běžném životě – při hře, při orientaci, při konkrétní činnosti atd. , instruktor stimulace zraku nebo zrakový terapeut

Zraková rehabilitace – stimulace zraku a zrakový trénink

- metoda **rozvoje zrakového vnímání se nazývá stimulace zraku**. Stimulace zraku vychází ze skutečnosti, že vidění je proces a jedná se funkci získanou, které se musíme naučit (podobně jako je tomu např. s chůzí). Stimulace zraku představuje metodu podpory vidění prostřednictvím úpravy prostředí pro potřeby konkrétního dítěte, a dále zprostředkováním zrakového vjemu, který je dítě schopno zrakem zaregistrovat a uvědomit si ho. Metoda stimulace zraku tedy působí bez aktivní účasti dítěte a ovlivňuje rozvoj jeho zrakového vnímání a zrakových schopností, kdy působí na rozvoj zrakových drah a zrakových center v mozku.
- Každý využitelný zbytek zraku, tedy i světlocit, je velice významný a má smysl ho stimulovat. Se zrakovou stimulací je vhodné začít od okamžiku zjištění zrakového postižení či odchylek, není nutné čekat, až bude stanovena diagnóza.

Úprava prostředí

- nastavení potřebného barevného kontrastu (hraček, pomůcek, prostoru), velikosti, vzdálenosti a osvětlení prostředí dítěte.

(u dětí s kombinovaným postižením – tělesným – vstupuje potřeba úpravy polohy, dosahu a mobility dítěte)

- Dítěti lze přizpůsobit jas a sytost barevných ploch (např. stolek, schody), oblečení, hraček a jiných předmětů denní potřeby nebo zvýraznit osoby pestrým oblečením, líčením, pokrývkou hlavy apod.

Nevidomé dítě, které nemá (prakticky upotřebitelné) žádné zrakové vjemy

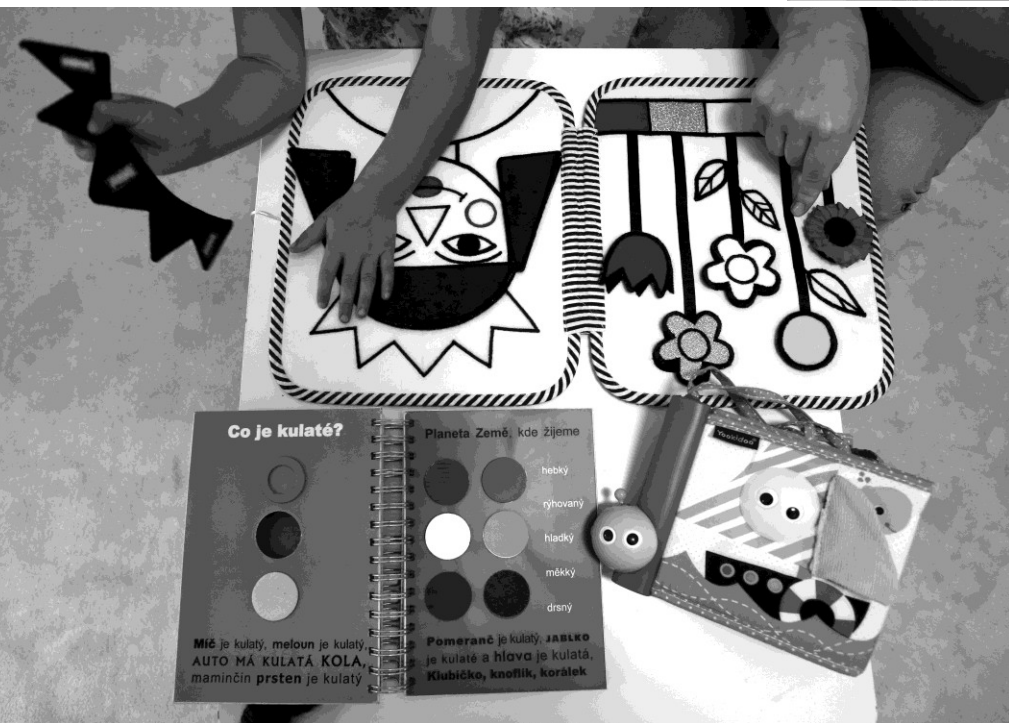
- si buduje představy o svém okolí na základě ostatních smyslů (sluchu, hmatu, čichu a chuti) a jejich integraci s pohybovými a rovnovážnými dovednostmi. Potřebuje dostatek těchto vjemů, vysvětlení a bezpečí pro objevování bez zrakové kontroly.
- **specifika vývoje nevidomého dítěte:** obvykle dříve samo stojí, než sedí, k pohybu potřebuje cílenou a silnější zvukovou motivaci než vidící děti, k učení nápodobou potřebuje fyzický kontakt „ruka na ruku“ „tělo na tělo“
- U dětí nevidomých od narození se i přes dostatečný a pravidelný příjem podnětů často rozvinou některé **pohybové stereotypy** (kývání, pohupování, pohyby rukama...). Dříve, zejména u pohybově a citově deprivovaných nevidomých dětí, se stereotypům říkalo „slepecké zlozvyky“ a vychovatelé v ústavních zařízeních věnovali čas a energii je děti odnaučit, někdy byly děti za takové projevy trestány. Což mělo často opačný účinek, jak to již u stereotypů bývá. Nyní již víme, že jde o projevy, kterým je dobře předcházet, ale těžko se potlačují či jich zbavuje, protože mají pro dítě silný stimulační či uklidňující a relaxační účinek (viz cucání palce, okusování nehtů, poskakování...). Vhodným vedením lze děti upozornit, že jsou stereotypy společensky obtížně přijímané a postupně je naučit stereotypy ovládat či zmírnit vlastní vůlí.

Metody kompenzace, kdy je zrak nahrazován funkcí jiných smyslů

- využívání sluchu a echolokace
- využívání hmatu (pomalejší než vidění a slyšení, není komplexní, dítě získává lokální, neucelený vjemy, které je pak potřeba skládat)
- prostorová orientace a samostatný pohyb
- smyslová integrace.

Hračky I

- V současné době existuje již velká nabídka barevně a kontrastně, hmatově a zvukově vhodných hraček (říká se jim multisenzoriální nebo inteligentní), jen je dobré je z veliké nabídky a proměnlivé kvality vybírat s ohledem na aktuální potřeby a schopnosti konkrétního dítěte.
- Speciálního jen tolik, kolik je nezbytně třeba – hračky věci denní potřeby
- u dětí s kombinací postižení zraku a pohybu, které leží nebo jen krátce sedí či stojí s asistencí (např. děti s DMO) je třeba uplatnit větší vynalézavost. Zde se hodí koncept a nápady na hry dánské psychologičky L. Nielsen: koncept stimulace a podpory vývoje dětí se zrakovým a kombinovaným postižením s využitím předmětů každodenní potřeby: **Little room** - „domeček“ se zavěšenými zvukovými a hmatovými předměty denní potřeby, který si rodiče snadno vyrobí podle návodu poradkyně z krabice od počítače nebo pračky), **krabička nápadů** – košík s různými hmatově, zvukově a čichově zajímavými předměty posbíranými v domácnosti, **resonanční deska...**

Hračky II

- Novou kategorií v dětské hře jsou počítačové aplikace a hry. Pro slabozraké děti se využívají upravené programy nebo přímo vyvinuté pro slabozraké děti – jako jsou např. obrázky a **aplikace EDA play** nebo vzdělávací programy **Petit**.
- <http://www.edaplay.cz/>
- <http://www.petit-os.cz>

<https://play.google.com/store/apps/details?id=air.cz.edaplay.toby>

Kompenzační pomůcky

- Kompenzační pomůckou pro těžce zrakově postižené osoby – žáky, studenty – rozumíme nástroj, přístroj nebo zařízení speciálně vyrobené nebo speciálně upravené tak, aby svými vlastnostmi a možnostmi použití kompenzovalo (vyrovnávalo) či zmírňovalo nedostatky způsobené zrakovým postižením.
- Účelem kompenzačních pomůcek pro zrakově postižené je zmírnění informačního deficitu nebo umožnění či usnadnění výkonu činnosti, a to zejména při pohybu a orientaci, jednoduchých každodenních činnostech (jako péče o vlastní osobu, domácnost, orientace v čase), zpřístupnění a zpracování textových a obrazových informací a komunikaci, vzdělávání a pracovní činnosti. Principem kompenzace je zvětšení obrazu či převod informace do hmatové nebo do akustické podoby.
- Kompenzační pomůcky uznané jako nezbytné pro vyrovnání příležitostí lidem se zrakovým postižením hradí zdravotní pojišťovna

Kompenzační pomůcky hrazené pojišťovnou

- <http://pomucky.blindfriendly.cz/seznam-vybranych-prostredku-zdravotnicke-techniky.html>
- Seznam prostředků zdravotnické techniky pro zrakově postižené, hrazených z veřejného zdravotního pojištění, najdete v příloze č. 3, oddíl c zákona o veřejném zdravotním pojištění č. 48/1 sb. v platném znění, který lze najít např. na webu <http://portal.gov.cz>.
- Dalekohledy, lupy, glukoměry, hole, teploměry, indikátory hladiny,...

Publikace a další informace

- **Praxe a metody rané péče v ČR:** Terezie Hradilková a kolektiv, Portál, 2018, kapitola 7.3. děti se zrakovým postižením, str. 72 - 86
- **Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením:** Dita Finková, Libuše Ludíková, Veronika Růžičková, 2007, Univerzita Palackého, ISBN: 978-80-244-1857-5
- **Rosteme hrou:** Moleman, Yolanda a kolektiv, Raná péče EDA, ISBN 978-80-260-5862-5, 2014 <https://www.eda.cz/cz/co-delame/publikujeme/kniha>

Univerzita Palackého v Olomouci - Aplikované pohybové aktivity osob s tělesným postižením,

Publikace a brožury – Společnost pro ranou péči

<http://www.ranapece.cz/vydavame/>

<http://www.ranapece.cz/2018/05/04/krest-nasi-nove-knihy-pirat-peta/>

http://www.ranapece.cz/wp-content/uploads/Katalog_publicaci_a_materialu_SPRP-1.pdf

- Knížečka **Piráť Pěťa ve školce** aneb Vaše dítě a okluze, SPRP 2018

Publikace – EDA <https://www.eda.cz/cz/co-delame/publikujeme/>

The screenshot shows the EDA website's navigation and publication categories. The top navigation bar includes 'E-SHOP', 'O NÁS', 'CO DĚLÁME', 'PRO RODIČE', 'CHCI POMOCI', 'PODPORUJÍ NÁS', 'KE STAŽENÍ', and 'KONTAKT'. The 'CO DĚLÁME' menu is active. Below the navigation, there are six main categories of publications, each with a title in large blue letters and a brief description.

eda E-SHOP

O NÁS CO DĚLÁME PRO RODIČE CHCI POMOCI PODPORUJÍ NÁS KE STAŽENÍ KONTAKT

(ZPRAVODAJ)

ZPRAVODAJ EDA CZ, Z. Ú.

Zpravodaj vydáváme pravidelně 4x ročně. Je určen především klientským rodinám a vzniká v úzké spolupráci s nimi. Najdete v něm informace o probíhajících akcích, zkušenosti z jiných rodin a také vždy najdete tipy na hračky a rozvojové pomůcky. Každý z vás se může stát příspěvatelem do zpravodaje, vaše spolupráce je velmi vítána.

Vychází každé čtvrtletí, elektronicky.

(ČASOPIS)

ČASOPIS (K)OUKEJ

Časopis je zejména určen čtenářům z řad klientů rané péče, SPC, školských zařízení, rodičům dětí s postižením v raném i školním věku a odborníkům zajímajícím se o problematiku rané péče, podpory rodiny dětí s postižením, krizové intervence, speciální pedagogiky, sociální práce a vzdělávání (pedagogům MŠ, speciálním pedagogům, sociálním pracovníkům, pediatrům a dalším zdravotnickým pracovníkům).

Vychází 2x ročně v tištěné podobě. Lze si jej předplatit.

(BROŽURY)

O BRÝLÍCH, OKLUZORECH, ČOČKÁCH, OČNÍM VYŠETŘENÍ A CVI

Naše specialistky na stimulaci zraku a péči o děti se zrakovým postižením pro vás připravily pět brožurek, ve kterých se dozvíte mnoho užitečných informací a odpovědí na nejčastější otázky, které si rodiče kladou, pokud lékař předepíše dítěti brýle, okluzory nebo kontaktní čočky. Další brožury vám pomohou v přípravě na oční vyšetření a seznámí vás překonáváním nesnází u dětí s centrálním postižením zraku (CVI).

(KNIHA)

KNIHA ROSTEME HROU, VÝVOJ A PODPORA DĚTÍ SE

(PRACOVNÍ SEŠITY)

PRACOVNÍ SEŠITY

(LETÁKY A PLAKÁT)

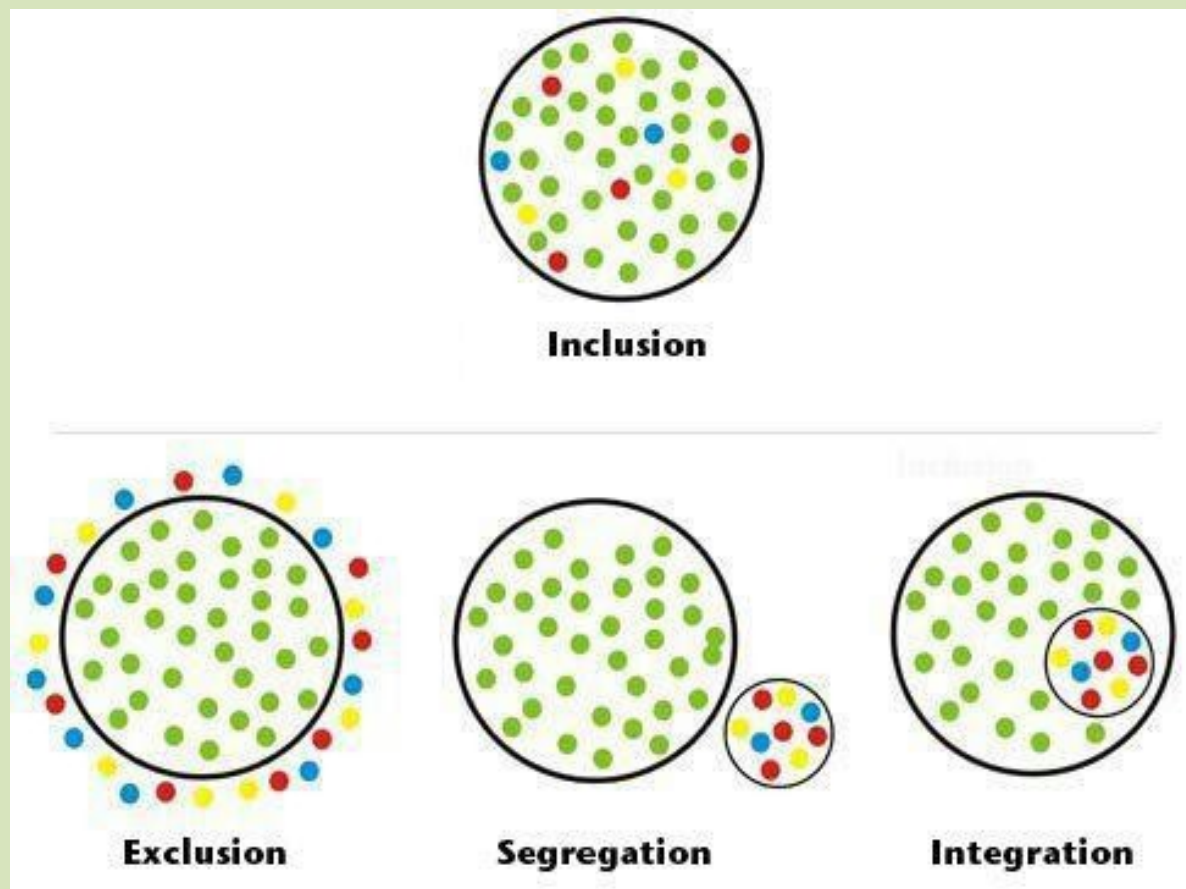
ROZVOJ ZRAKOVÉHO

eda
linka a chat
800 40 50 60
CHATUJTE A VOLEJTE TEĎ

Vzdělávání – předškolní a školní

rozhodování – speciální , běžné, domácí

Inkluze a integrace / exkluze a segregace

Podstata tzv. inkluzivní novely

Dítě s SVP má **právní nárok** na podporu.

Druhy **podpůrných opatření** a jejich normovanou finanční náročnost vymezují právní předpisy.

Školské poradenské zařízení posoudí potřeby dítěte a rozhodne **tzv. „Doporučením“** (rozhodnutí orgánu veřejné moci) o podpoře.

Škola má **povinnost** přiznaná podpůrná opatření zajistit a **poskytovat**.
Stát **garantuje financování** takto přiznané podpory v plné výši z veřejných rozpočtů.

Přehled hlavních změn

od 1. 1. 2005 do 31. 8. 2016

Děti se posuzují **podle druhu odlišnosti** („školní“ zdr. p.)

Podpůrná opatření **NEJSOU** právním nárokem

U podpůrných opatření se **NEROZLIŠUJE** množství

Výsledek práce ŠPZ **NENÍ** rozhodnutím

Proti zprávě se **NELZE** odvolat

Školám se **financuje částečně** jen „školní“ zdrav. postižení

od 1. 9. 2016

Děti se posuzují **podle POTŘEBNÉ** podpory

Podpůrná opatření **JSOU** právním nárokem

Podpůrné opatření **SE DĚLÍ** do 5 stupňů dle množství

Výsledek práce ŠPZ **JE** rozhodnutím

Proti rozhodnutí **JE** odvolání (revize)

Školám se financují **PO BEZ ROZDÍLU** potřeby

Podpůrná opatření

- „... *Podpůrnými opatřeními se rozumí nezbytné úpravy ve vzdělávání a školských službách odpovídající zdravotnímu stavu, kulturnímu prostředí nebo jiným životním podmínkám dítěte, žáka nebo studenta...*“ (§ 16 zák. č. 561/2004 Sb. v novele zák. č. 82/2015 Sb.)
- Podpůrná opatření představují **popis doporučení**, jak pracovat s dítětem se zrakovým postižením v předškolním vzdělávání, jak toto dítě co nejlépe připravit na vzdělávání v základní škole, jak rozvíjet jeho schopnosti a dovednosti, jak získávat kompetence dle RVP PV.
- Změnou proti dřívějším pravidlům při integrovaném vzdělávání je, že nenastavujeme podpůrná opatření podle stupně zrakového postižení, **ale podle potřeb dítěte**.
- **Diagnostiku těchto potřeb** provádí nejčastěji speciální pedagog v SPC pro děti s vadami zraku. Podpůrná opatření poskytujeme stejnou měrou v prostředí běžné mateřské školy i v mateřské škole nebo třídě samostatně zřízené podle § 16 odst. 9 pro vzdělávání žáků s vadami zraku.
- Práci s dítětem se zrakovým postižením a oslabením zrakových funkcí je nutné **individuálně plánovat a hodnotit**. Při plánování si ujasníme cíle, připravíme si potřebné pomůcky, při hodnocení zjišťujeme, jaké pokroky dítě udělalo, co nového se naučilo a také, zda naše určené cíle odpovídají schopnostem dítěte a pedagogickým zásadám.

Změna právního charakteru PO od 1.9.2016

- ✓ PO jsou **právním nárokem**, ne možností
- ✓ **účelem je vyrovnat odlišné vzdělávací podmínky** žáka vůči standardu vzdělávání v hlavním vzdělávacím proudu
- ✓ PO **přiznává ŠPZ v závislosti na potřebě dítěte** ne na “šk. zdr. postižení”
- ✓ **podle rozsahu a obsahu se se dělí do 5 stupňů**
- ✓ PO přiznaná ŠPZ nikdo jiný je “**neschvaluje**”
- ✓ proti rozhodnutí mají rodiče i školy **právo se odvolat**: revizní orgán NÚV
- ✓ PO ve 2. až 5. stupni **financuje stát** přes evidenci ve ŠM / proplácí KÚ
- ✓ PO jsou **školy povinny** dítěti **poskytovat**, ne o nich rozhodovat
- ✓ PO má v celé ČR stejnou cenu (tzv. **normovaná finanční náročnost**)

Druhy podpůrných opatření

- podpora a **poradenská pomoc** školním poradenským pracovištěm
- **individuální vzdělávací plán (IVP)**
- **úprava** obsahu, výstupů, hodnocení, forem a metod vzdělávání
- **organizace vzdělávání** jako organizace výuky, volno-časových aktivit, prostorového uspořádání, práce s rozvrhem, délkou hodiny a přestávky
- **předměty** speciálně pedagogické péče, pedagogické intervence
- **personální podpora**: asistent pedagoga, další pedagogický pracovník, školní psycholog, školní speciální pedagog, tlumočnick do českého znakového jazyka, přepisovatel pro neslyšící, průvodce pro orientaci v prostoru
- použití **kompensačních pomůcek**, speciálních učebnic a speciálních pomůcek
- využívání **komunikačních systémů** neslyšících a hluchoslepých osob, Braillova písmo a náhradních komunikačních systémů
- **stavební úpravy** prostor, kde se žák vzdělává
- **prodloužení** středního nebo vyššího odborného vzdělávání až o 2 roky
- úprava podmínek **přijímání** ke vzdělávání a **ukončování** vzdělávání

Asistent pedagoga

- **Asistent pedagoga** Pedagogický pracovník, zaměstnanec školy.
- Poskytuje podporu jinému pedagogickému pracovníkovi při vzdělávání žáka či žáků se SVP v rozsahu podpůrného opatření. Pracuje podle potřeby **se žákem nebo s ostatními žáky** podle pokynů a ve spolupráci s pedagogem.

Přímá a nepřímá pedagogická činnost.

- **Výchovné práce, adaptace, komunikace, pomoc v sebeobsluze.**

§5 odst. 3 písm. e) nezbytná pomoc žákům při sebeobsluze a pohybu během vyučování a při akcích pořádaných školou

x vzdělávání je veřejná služba, požadavek osobní asistence je diskriminační.

Školní asistent: podpora dětí a žáků ohrožených školním neúspěchem a dětí a žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí.

- **Osobní asistent:** Placené služba dle z. o sociální službách.

Zkušenosti škol se vzděláváním žáků se SVP

Druh SVP	1 – velmi snadno	2 – spíše snadno	3	4 – spíše špatně	5 - velmi špatně
Vývojové poruchy učení	11 %	52 %	30 %	4 %	3 %
Sociální znevýhodnění	11 %	36 %	33 %	13 %	7 %
Vady řeči	15 %	48 %	29 %	5 %	3 %
Tělesné postižení	28 %	47 %	20 %	4 %	2 %
Sluchové postižení	18 %	42 %	35 %	2 %	3 %
Chronické onemocnění	23 %	50 %	20 %	4 %	3 %
Mentální postižení	5 %	26 %	35 %	15 %	19 %
Vývojové poruchy chování	2 %	21 %	40 %	20 %	16 %
Poruchy autistického spektra	7 %	30 %	36 %	14 %	13 %
Nedostatečná znalost vyučovacího jazyka (cizinci)	6 %	33 %	33 %	17 %	11 %
Zrakové postižení	17 %	43 %	33 %	3 %	4 %
Psychické onemocnění	2 %	20 %	36 %	21 %	21 %

Vzdělávání, inkluze dětí se zrakovým postižením

- <https://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=12353>

O portálu | Projekt | Newsletter | Pravidla | Pro autory | Partneři | RSS | Statistiky | Kontakty

METODICKÝ PORTÁL
RVP
www.rvp.cz

Metodický portál
inspirace a zkušenosti učitelů

Hledej...
● na portále

Titulka Články DUM Odkazy AudioVideo Galerie Wiki Diskuze Burza Blogy **Digifolio**

Pohyb a výživa Hodina pohybu navíc Evaluační nástroje Evropské jazykové portfolio

Specifika práce s dětmi se zrakovým postižením

od Průvodce RVP PV

PV PV PV PV PV PV PV PV PV PV PV PV PV PV PV PV PV PV PV

Doporučení, inspirace a náměty

PV PV PV PV PV PV PV PV PV PV PV PV PV PV PV PV PV PV PV

Přidat do kolekce

Podpůrná opatření pro děti se zrakovým postižením

„... *Podpůrnými opatřeními se rozumí nezbytné úpravy ve vzdělávání a školských službách odpovídající zdravotnímu stavu, kulturnímu prostředí nebo jiným životním podmínkám dítěte, žáka nebo studenta....*“ (§ 16 zák. č. 561/2004 Sb. v novele zák. č. 82/2015 Sb.)

Podpůrná opatření představují popis doporučení, jak pracovat s dítětem se zrakovým postižením v předškolním vzdělávání, jak toto dítě co nejlépe připravit na vzdělávání v základní škole, jak

